

ความเป็นมาของหลักสูตรศิลปศึกษา

ศิลปศึกษา เป็นคำที่เริ่มใช้ในหลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2503 ซึ่งแต่เดิมนั้นวิชาทางศิลปะ ได้แก่ วิชาวาดเขียน วิชาช่าง หรือวิชาการฝีมือเท่านั้น การเรียนการสอนเป็นเรื่องของศิษย์และอาจารย์ศึกษาฝึกฝนต่อกันโดยตรง ความรู้และเนื้อหาที่ใ้เรียนส่วนใหญ่ หนักไปในเรื่องของความงามและการรักษาของเดิม ครูเคยเรียนรู้มาอย่างไร ก็พยายามที่จะให้ศิษย์ของตนรับและเรียนไปตามแบบอย่างนั้น คังขอเขียนของ วิทย์ พิณคันเงิน (2512 : 38-39) ที่กล่าวถึงการจัดการเรียนการสอนวิชาทางศิลปะของไทยแต่โบราณ ไว้ในหนังสือศิลปกรรมและการช่างของไทย และโบราณสถานบางแห่งของไทยว่า

...สำหรับถาวรเรียนค่านจิตรกรรมมีหลักเกณฑ์ที่สืบเนื่องมาจากโบราณอันจะเห็นได้จากภาพลัทธิหรือภาพทศที่เรียกว่า กนก พาสี กระจี คร โดยครูจะเขียนใหญ่ใหญ่กระดานชนวนแล้วใหญ่เรียนเขียนตาม ทักกัน แต่เส้นเท่านั้น รวงเส้นให้ออนระหวาย โครปร่างทรวงทรวงที่สวยงาม ต่อเมื่อผู้เรียนใครรู้จักถึงคุณลักษณะแบบอย่างศิลปกรรมแล้ว ปล่อยให้ไปทำตามที่ชนะแห่งความพอใจของตนเองหรือ personality นั้นเอง เมื่อความชำนาญเกิดขึ้น ก็เกิดลักษณะที่แท้จริงตามลักษณะครู เป็นใหญ่แล้วแฝงความเป็นตัวของตัวเอง อย่างนาตุที่เดียว...

อาวี สุทธิพันธุ์ (ม.ป.ป. : 95) ได้แสดงความคิดเห็นถึงกระบวนการเรียนการสอนวิชาทางศิลปะของไทยแต่โบราณไว้ในหนังสือปรัชญาศิลปะว่า ลักษณะการเรียนการสอนที่ผู้เรียนต้องยึดแบบอย่างของครูเป็นหลักทำให้รูปแบบทางศิลปะมีการเปลี่ยนแปลงน้อยที่สุด และมีส่วนทำให้เกิดทัศนคติหลงตัวบุคคล ยึดมั่นในแนวความคิดของครูผู้สอน และทำให้เกิดความคิดว่าผู้ที่จะเป็นศิลปินได้นั้นจะต้องเป็นผู้เจริญตามแบบอย่างของครู ซึ่งอาจมีเพียงสองสามคนเท่านั้นที่สามารถสืบเนื่องรูปแบบของครูจนถึงเป็นสำนักช่างต่าง ๆ ได้ ระบบความเชื่อนี้มีติดต่อกันมานานจนถึงสมัยรัชกาลที่ 5 ซึ่งเป็นสมัยที่ความสำคัญของวัคคาลัยลง มีการตั้งโรงเรียนมีการนำความคิดใหม่ ๆ ทางตะวันตกเข้ามาปรับปรุง ทำให้การศึกษาของไทยเริ่มมีระเบียบแบบแผนมากขึ้น

วิชาศิลปศึกษามีได้ปรากฏเป็นหลักสูตรการเรียนการสอนที่แน่นอน จนกระทั่ง

พ.ศ. 2435 วิชาศิลปศึกษาจึงปรากฏ ในหลักสูตรอย่างชัดเจนเป็นครั้งแรก แม้จะมีได้ เรียกว่า "ศิลปศึกษา" แต่ลักษณะของวิชาที่บรรยายไว้ก็จัดเป็นวิชาทำนองเดียวกับ ศิลปศึกษา

จากการวิจัยของ ลัดดา สุวรรณกุล (2518 : 40-41) เรื่องพัฒนาการของ หลักสูตรประถมศึกษาและมัธยมศึกษาในประเทศไทย สรุปได้ว่า ช่วงระยะเวลาตั้งแต่ พ.ศ.2435 จนถึง พ.ศ.2517 มีการประกาศใช้หลักสูตรประถมศึกษามาแล้ว 11 ฉบับ ซึ่งเมื่อรวมหลักสูตรประถมศึกษาพุทธศักราช 2521 ด้วยจึงเป็น 12 ฉบับ ดังมีรายชื่อต่อไปนี้

1. กฎพิทักษ์สำหรับการศึกษาเป็นหลักสูตรในโรงเรียนมูลสามัญ (พ.ศ.2435)
2. หลักสูตร พ.ศ.2438
3. หลักสูตรประถมศึกษา สำหรับสอบไล่ประกาศนียบัตรประโยค 1 ร.ศ.124 (พ.ศ.2448)
4. หลักสูตรมูลศึกษาสำหรับ ชั่วเวลา 2 หรือ 3 ปี อายุตั้งแต่ปีที่ 7 ถึงปีที่ 9 (พ.ศ.2452)
5. หลักสูตรสามัญศึกษา ร.ศ.130 (พ.ศ.2454)
6. หลักสูตรสามัญศึกษา ศก 2456
7. ประมวลศึกษาราก 2 หลักสูตร หลักสูตรสามัญศึกษา (พ.ศ.2464)
8. ประมวลศึกษาราก 2 หลักสูตรชั้นประถมศึกษา พ.ศ. 2480
9. หลักสูตรประถมศึกษา พ.ศ.2491
10. หลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2498
11. หลักสูตรประถมศึกษาตอนต้น ประถมศึกษาตอนปลาย พุทธศักราช 2503
12. หลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521

โดยมีรายละเอียดเกี่ยวกับชื่อวิชา ความมุ่งหมายของการสอน เนื้อหาที่กำหนด ให้เรียน อัตราเวลาเรียน และวิธีการเขียนที่แตกต่างกันดังนี้

กฎีกักสำหรับการศึกษาเป็นหลักสูตรในโรงเรียนสามัญ (พ.ศ.2435)

การศึกษาในระดับประถมศึกษาเมื่อแรกตั้งเรียกเป็นชั้นมูลศึกษา แบ่งเป็น 2 ระดับ คือมูลสามัญชั้นต่ำใช้เวลาเรียน 3 ปี และมูลสามัญชั้นสูงใช้เวลาเรียน 4 ปี หลักสูตรกำหนดให้เรียนวิชาการเขียนรูปภาพในมูลสามัญชั้นสูงเพียง 2 ชั่วโมงต่อสัปดาห์ (จากเวลาเรียนทั้งหมด $2\frac{1}{2}$ ชั่วโมง) ไม่มีรายละเอียดเกี่ยวกับความมุ่งหมายเฉพาะวิชา เนื้อหาของวิชาเขียนรวมกันทั้งประโยค ไม่แยกเป็นรายชั้น เนื้อหาที่ต้องเรียนคือ "ให้เขียนตามถนัดมือ และเขียนด้วยเครื่องมือ" (ก่องจกหมายเหตุแห่งชาติ ร. 5 ศ.1/3)

หลักสูตร พ.ศ. 2438

หลักสูตรฉบับนี้เป็นผลมาจากการนำพระราชบัญญัติการสอบวิชา พ.ศ.2433 มาแก้ไขเปลี่ยนแปลง แบ่งการศึกษาออกเป็น 3 ประโยค ได้แก่

ประโยค 1 (เทียบได้กับชั้นประถมศึกษา) ใช้เวลาเรียน 3 ปี

ประโยค 2 (เทียบได้กับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น) ใช้เวลาเรียน 3 ปี

ประโยค 3 (เทียบได้กับชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย) ใช้เวลาเรียน 4 ปี

ในหลักสูตรสำหรับชั้นประถมศึกษาไม่มีวิชาเกี่ยวกับศิลปะศึกษาเลย แต่มีในชั้นมัธยมศึกษา หรือประโยค 3 คือวิชาวาดเขียน หลักสูตร พ.ศ.2438 นี้เป็นหลักสูตรที่กำหนดไว้แต่ เนื้อหาวิชาที่จะต้องเรียนแต่เพียงอย่างเดียว ไม่มีอัตราเวลาเรียน ไม่ได้กล่าวถึงความมุ่งหมาย กระบวนการเรียนการสอนและการประเมินผลไว้เลย (ลัคคา สุวรรณกุล 2518 : 57-58)

หลักสูตรประถมศึกษาสำหรับสอบไล่ประกาศนียบัตรประโยค 1 ร.ศ.124 (พ.ศ.2448)

การจัดการศึกษาในระดับประถมศึกษาตามหลักสูตรนี้กำหนดให้เรียน 4 ปี เทียบได้กับประโยค 1 ในหลักสูตร พ.ศ.2438 (กรมวิชาการ 2504 : 10) ลักษณะการเขียนมีพัฒนาการที่คืบหน้าจากของเดิมเล็กน้อย ลักษณะแบบฟอร์มของหลักสูตรคล้ายคลึงกับหลักสูตร พ.ศ.2438 คือมีแก่นเนื้อหาวิชาของแต่ละชั้นเท่านั้น ส่วนที่คึกกว่าคือหลักสูตรฉบับนี้ได้กล่าวถึงวิธีสอนไว้ในวิชาบางวิชาด้วย แต่ไม่มีวิชาเกี่ยวกับศิลปะในหลักสูตรฉบับนี้ (ลัคคา สุวรรณกุล 2518 : 71)

หลักสูตรมูลศึกษาสำหรับช่วงเวลา 2 หรือ 3 ปี อายุตั้งแต่ปีที่ 7 ถึงปีที่ 9 (พ.ศ.2452)

หลักสูตรมูลศึกษานี้ นับว่าเป็นหลักสูตรมูลศึกษาปีที่สองที่มุ่งขยายการศึกษาเบื้องต้นให้แพร่หลายและกว้างขวางยิ่งขึ้น ทั้งยังส่งเสริมอาชีพให้แก่ราษฎร กำหนดเวลาเรียนไว้ 3 ปี แต่สามารถยืดหยุ่นได้คือ เด็กที่เรียนเฉพาะชั้นมูลศึกษาไม่ต่อในชั้นประถมศึกษา ก็ให้เรียนตามหลักสูตร 3 ปี ส่วนเด็กที่จะเรียนต่อในชั้นประถมศึกษาเมื่อเรียนชั้นมูลศึกษาได้ 2 ปี สามารถเข้าเรียนต่อในชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 ได้เลย (ลัทธิ สุวรรณกุล 2518 : 78-79) สำหรับวิชาการเขียนรูปภาพที่เคยปรากฏในหลักสูตร พ.ศ.2435 ยกเลิกไป มีหมวดศิลปะขึ้นมาแทน โดยแบ่งออกเป็น 2 วิชา ได้แก่ วิชาวาดเขียนและ วิชาชั้บรอง เป็นวิชาเลือกไม่บังคับให้สอน ครูเลือกสอนได้ตามความสามารถของครู อัตราเวลาเรียนของวิชาเลือกไม่ได้กำหนดไว้ความมุ่งหมายและรายการที่ต้องสอนไม่แยกเป็นรายชั้นแต่เขียนรวมทั้ง 3 ปี ดังรายละเอียดต่อไปนี้

ศิลปะ

ก. วาดเขียน ความมุ่งหมายคือ จะให้เกิดความเข้าใจในสิ่งสิ่งรูป ซึ่งมีอะไรยานพาหนะหรือวาเห็นอยู่เสมอ อธิบายในภาพไปเปล่า ๆ เพื่อบำรุงความฉลาด การวาดเขียนเป็นหนทางฝึกหัดความสังเกตอย่างนี้ได้ดี กับเป็นการปลูกความรักงามและรักความสะอาดและระเบียบเรียบร้อย ยังมีประโยชน์อื่น คือ อาจแสดงถึงความนิยมลงเป็นรูปให้เห็นโลกสวยตา เป็นคนวาดเขียนอย่างใหญ่เขา ทำความประสงค์ของคนใด และถ่ายสิ่งที่ได้เห็นไว้เป็นรูปใด

วิธีสอน คือ เขียนป้าย ไร่ ภู ภู กับ น้ำ ฟ้า ฟ้า หรือ สีนํ้าดำ รูปของจริงต่าง ๆ เช่น ใบไม้ เครื่องมือ เป้า นก หงาย ๆ หรือ จะใช้เส้นดินสอวาดรูปโครงร่างของจริง หงาย ๆ เช่น ทิวเขา มาแล้วก็ได้ ให้เลือกสอนทางใดทางหนึ่งหรือทั้งสองทาง

ข้อสำคัญในการสอนวาดเขียนนี้ จะต้องระวังให้สะอาดและให้สังเกตเทียบรูปที่เขียนกับรูปของจริงนั้นเป็นข้อใหญ่ มิฉะนั้นจะไม่สมประสงค์ตามความมุ่งหมายซึ่งใดว่าไว้ (กรมศึกษาธิการ 2452 : 11-12)

หลักสูตรสามัญศึกษา ร.ศ.130 (พ.ศ.2454)

หลักสูตรประถมศึกษาฉบับนี้แบ่งเป็น 2 สาย คือสายธรรมดาและสายพิเศษ สำหรับที่เรียนภาษาต่างประเทศมากกว่าสายธรรมดา และจัดเป็นหลักสูตรสำหรับ เด็กชายและเด็กหญิงในแต่ละสายอีกด้วย วิชาวากเขียนเป็นวิชาบังคับเรียน โดยกำหนดอัตราเวลาเรียนในแต่ละชั้นไว้ดังนี้ ประถมศึกษาสายธรรมดาทั้งหลักสูตร เด็กชายและเด็กหญิง ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 และ 2 เรียน 2 ชั่วโมง 15 นาที ชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 เรียน 2 ชั่วโมง ต่อสัปดาห์ ประถมศึกษาพิเศษชายทั้งประโยค เรียน 1 ชั่วโมงต่อสัปดาห์ ประถมศึกษาพิเศษหญิงเรียน 2 ชั่วโมงต่อสัปดาห์ (จาก เวลาเรียนทั้งหมด 27 ชั่วโมง) โดยเน้นทางวิชาชีพ ความมุ่งหมายและรายการที่สอน กำหนดไว้รวมกันทั้งประโยค สำหรับแบ่งเรียน 3 ปี ดังรายละเอียดต่อไปนี้

วิชา	ความมุ่งหมายในการที่ให้อสอนวิชานี้	รายการที่ท่องสอน
6. วากเขียน	ให้ฝึกความพิศวงในรูป อะไร ฉานตาให้ชอวาเทนอยเสมอ ให้ฝึก ความสังเกตในการเขียนรูปโคถกของ ตามของจริง กับให้มีสันฐานรักความ งาม ความสะอาดเรียบร้อย	ให้เขียนถ้ายรูปจาก ของจริงต่างๆ เช่น ใบไม้ เครือเดาเป็นต้น ให้งาย ว ให้อะบายสี่ควยกโก ให้อุ สเนคินุสอค่าหรือหมัก หรือ อกันแล้วตถนัค หามไมให ฝึกสอนควยวิธีลอกคักจาก รูปเขียน เพราะจะขาด ความสังเกตปรจริงและ ภายหลังจะเขียนของจริง ไมโค ในการสอนวิชานี้ ต้อง ฝึกความสะอาดและความ สังกะตเทียบเคียงเป็นขอใหญ่ แตตจนปลาย

หลักสูตร สามัญศึกษา ศก 2456

ใน พ.ศ.2456 มีการประกาศใช้หลักสูตรใหม่ และหลักสูตรนี้ได้เปลี่ยนชั้น มุธยมศึกษาเป็นประถมศึกษา โดยขยายจากเดิม 3 ปี เป็น 5 ปี แบ่งเป็น 2 ตอน คือประถมศึกษาสามัญ 3 ปี และประถมวิสามัญ 2 ปี ผู้ที่เรียนแต่ประถมศึกษาจะต้อง เรียน 5 ปี ส่วนผู้ที่เรียนต่อมัธยมศึกษาให้เรียนประถมศึกษาเพียง 3 ปี แล้ว ต่อชั้นมัธยมศึกษาได้เลย หลักสูตรฉบับนี้มีวิชาภาคเขียนเป็นวิชาสามัญ ซึ่งเป็นวิชา พื้นฐานที่ต้องเรียนทุกคน กำหนดเวลาเรียนไว้ 1 ชั่วโมงต่อสัปดาห์ (จากเวลาเรียน ทั้งหมด 25 ชั่วโมง) ความมุ่งหมายและรายการที่ต้องสอนยังคงเขียนรวมทั้งประโยค ไม่แยกย่อยเป็นรายชั้น ซึ่งหลักสูตรนี้ยังคงคล้ายคลึงกับหลักสูตรเดิม เพียงแต่ย่อความ มุ่งหมายและรายการที่ต้องสอนซึ่งแต่เดิมกล่าวไว้โดยละเอียดนั้นให้เป็นข้อความสั้น ๆ โดยกำหนดความมุ่งหมายไว้ว่า "เพื่อหัดความสังเกตและให้รู้จักแสดง ความสังเกตด้วย รูปเขียน" รายการสอนก็เขียนว่า "หัดเขียนจากแบบและของจริงให้เหมาะแก่ความถนัด ของเด็ก และให้ยากขึ้นเป็นลำดับ" (กรมวิชาการ 2504 : 177-178)

ประมวลศึกษาราก 2 หลักสูตร หลักสูตรสามัญศึกษา (พ.ศ.2464)

หลักสูตรสามัญศึกษา พ.ศ.2464 ยังคงมีวิชาศิลปศึกษาเหมือนหลักสูตร พ.ศ.2456 ทุกประการ ทั้งในด้านเนื้อหา การกำหนดอัตราเวลาเรียน ความมุ่งหมาย วิธีสอนและวิชาต่าง ๆ ที่กำหนดให้จัดการเรียนการสอน

ประมวลศึกษาราก 2 หลักสูตรชั้นประถมศึกษา พ.ศ.2480

หลักสูตรประถมศึกษาฉบับนี้ได้รวมหลักสูตรเด็กชายและเด็กหญิงเข้าด้วยกัน โดยกำหนดให้เรียน 4 ปี วิชาภาคเขียนในหลักสูตรนี้มีได้เปลี่ยนแปลงจากหลักสูตรเดิม มากนัก อัตราเวลาเรียนยังคงเป็น 1 ชั่วโมงต่อสัปดาห์ (จากเวลาเรียนทั้งหมด 28 ชั่วโมง) ความมุ่งหมายของวิชานี้ได้กำหนดไว้ หากแต่รายการสอนที่กำหนดไว้ชี้ให้เห็น ว่าความมุ่งหมายมิได้เปลี่ยนแปลงไปจากเดิม ถึงรายละเอียดต่อไปนี้

วิชา	รายการที่ทดสอบ
วาดเขียน	หัดให้เขียนวากเส้น และวากหุ่นจากรูปของจริง , ต่าง ๆ และหัดให้ลอกลวดลายอย่างง่าย ๆ จากตัวอย่าง แบบพิมพ์หรือแบบที่ครูเขียนใหญ่บนกระดานคำ ให้เหมาะ แก่ความรูของเด็ก

(กระทรวงธรรมการ 2480 : 15)

หลักสูตรประถมศึกษา พ.ศ. 2491.

หลักสูตรฉบับนี้กำหนดเวลาเรียนไว้ 4 ปี ระยะเวลาเรียนการสอนได้รับ
อิทธิพลจากประเทศสหรัฐอเมริกา ในส่วนของวิชาวาดเขียนอัตราเวลาเรียนยัง
คงเป็น 1 ชั่วโมงต่อสัปดาห์ (จากเวลาเรียนทั้งหมด 28 ชั่วโมง) แต่นับเป็นครั้งแรก
ที่หลักสูตรมีความมุ่งหมายทางค่านิยมเพิ่มจากการฝึกทักษะทางการวาดภาพ รายละเอียด
ในหลักสูตรเป็นข้อความสั้น ๆ ทั้งความมุ่งหมาย และรายการที่ทดสอบ ดังรายละเอียด
ต่อไปนี้

วิชา	รายการที่ทดสอบ	ความมุ่งหมาย
วาดเขียน	วากรูปจากตัวแบบ จากการ ลอกแบบ และจากความนึกคำนึง ในพอเหมาะกับความวัยของเด็ก	<ol style="list-style-type: none"> 1. เพื่อฝึกหัดความสังเกตและ รู้จักแสดงความรู้สึกของ คนดูด้วยรูป 2. ให้รู้จักความสวยงามจาก การใช้สี 3. ฝึกให้เด็กนิสัยรักความ สวยงามและความละเอียด ประณีต 4. เพื่อให้เกิดความเพลิดเพลิน

(กระทรวงศึกษาธิการ 2491 : 17)

หลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2498

หลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2498 เป็นหลักสูตรที่ปรับปรุงมาจากหลักสูตร พ.ศ.2491 และทำเพียงชั้นเดียว คือชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 ประกาศใช้ได้เพียง 5 เดือน ก็ยกเลิกไป เนื่องจากมีการปฏิวัติการสอนภาษาไทยในหลักสูตรนี้ด้วย จึงเกิดมีปัญหามากในการใช้หลักสูตรทำให้ต้องหันกลับไปใช้หลักสูตร พ.ศ.2491 ตามเดิม วิชาวาดเขียนในหลักสูตร พ.ศ.2498 นั้นว่าเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีขึ้นคือมีการนำแนวของศิลปะที่เป็นสากลมาใช้ในหลักสูตร แม้ว่าจะเป็นเพียงวิชา "ศิลปะและการฝีมือ" อยู่ในหมวดสังคมศึกษาแต่ความมุ่งหมายเน้นการแสดงออกอย่างเสรีของเด็ก เนื้อหาของหลักสูตรเขียนอย่างละเอียด ทั้งความมุ่งหมาย เนื้อหาที่ใช้ในการเรียน การสอนและขอแนะนำวิธีสอน ดังตัวอย่างข้อความในหลักสูตรที่คัดลอกมาดังนี้

วิชาศิลปะและการฝีมือ

(หมวดสังคมศึกษา)

ความมุ่งหมาย

การศึกษาศิลปะ และการฝีมือ มีความมุ่งหมายเพื่อส่งเสริมให้เด็กได้มีความกระหายที่จะแสดงความสามารถที่ซ่อนเร้นออกเป็นภาพและวัตถุ ดังนั้น อำนวยการสร้างสรรค์ที่มีอยู่ในตัวเด็ก ก็จะกลายเป็นนิสัยชอบประพันธ์ ชอบรักษาความสะอาด และความเป็นระเบียบ อันจะคลี่คลายออกเป็นแบบฉบับและประโยชน์แก่สังคมต่อไป เฉพาะงานฝีมือเด็กจะได้รับการฝึกให้รู้จักสร้างความสวยงาม และความเป็นระเบียบ ในธรรมชาติให้แก่สิ่งแวดล้อมของตนทั้งที่บ้าน ที่โรงเรียนและในชุมชน

ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1

รายการที่ต้องสอน	ข้อเสนอแนะวิธีสอน
ก. งานศิลป์ 1. หักทำลวดลายบนกระดาษตาม ความพอใจของลูก การใช้ดินสอและสี 2. ให้อุปกรณ์ต่าง ๆ เช่น วงกลม สีเหลี่ยมจัตุรัส ลวดลายซ้ำ ๆ	1. ใช้นิ้วมือป้าย หรือลูบลง แล้วคอย ๆ หักทำไปจนไขว้กันเป็น 2. ในรายการที่ต้องสอนนี้มีความ รักเจนอยู่แล้ว แต่ที่ควรจะต้องจัดหา เอาไว้มิ กระดาษ สี และอุปกรณ์

เวลา

(กระทรวงศึกษาธิการ 2498 : 61)

หลักสูตรประถมศึกษาตอนต้น ประถมศึกษาตอนปลาย พุทธศักราช 2503

การจัดการศึกษาระดับประถมศึกษาในช่วงนี้แบ่งเป็น 2 ระดับ ได้แก่ ประถมศึกษาตอนต้นเป็นการศึกษาภาคบังคับ ใช้เวลาเรียน 4 ปี และประถมศึกษาตอนปลาย ใช้เวลาเรียน 3 ปี หมวดวิชาศิลปศึกษาประกอบด้วยวิชา ศิลปะ แบ่งเป็น วิชาร้องและดนตรี การเขียนภาพและระบายสี กับวิชาศิลปะปฏิบัติ อัตรารวมเวลาเรียน 3 ชั่วโมงต่อสัปดาห์ (จากเวลาเรียนทั้งหมด 25 ชั่วโมง) ส่วนชั้นประถมศึกษาตอนปลาย หมวดวิชาศิลปศึกษา ประกอบด้วยวิชาวิชาร้องและดนตรี การเขียนภาพและระบายสี ไม่มีศิลปะปฏิบัติ แต่มีหมวดวิชาหัตถศึกษาแยกต่างหาก อัตรารวมเวลาเรียน 2 ชั่วโมงต่อสัปดาห์ (จากเวลาเรียนทั้งหมด 30 ชั่วโมง)

หลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2503 นี้ ความมุ่งหมายในการสอนของหมวดศิลปศึกษา ทั้งชั้นประถมศึกษาตอนต้นและตอนปลาย เป็นความมุ่งหมายเดียวกัน ต่างกันในรายละเอียดของเนื้อหาที่ทำให้เป็นรายชั้น ความมุ่งหมายและเนื้อหาที่ให้ไว้มุ่งในแนวของศิลปะสมัยใหม่ ซึ่งคำนึงถึงเรื่องของการแสดงออกของเด็กเป็นสำคัญ ทั้งตัวอย่างคำชี้แจงในหลักสูตรที่ยกมานี้

หมวดศิลปศึกษา

ศิลปศึกษาได้แก่ วิชาซึ่งส่งเสริมให้เด็กแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับสิ่งต่างๆ ออกมาเป็นความงามตามทัศนะของตน การแสดงออกนี้เด็กอาจแสดงโคหลายทาง เช่น แสดงออกเป็นรูปภาพ รูปปั้น การแกะสลัก การลำดับเสียงในดนตรี เป็นต้น

การสอนศิลปศึกษา มีความมุ่งหมายที่จะส่งเสริมให้เด็กมีความรู้ ความเข้าใจ ทักษะ ความสามารถ ทัศนคติ พอเหมาะสมควรกับวัยตั้งต่อไปนี้

1. ให้เด็กได้แสดงความรู้สึกนึกคิด ความสนใจ และความฉันทตามธรรมชาติ โดยเสรี

2. ให้รู้จักใช้ศิลปะเพื่อส่งเสริมความเจริญทางด้านจิตใจและอารมณ์

3. ให้ความคิดริเริ่ม และสร้างสรรค เพื่อส่งเสริมศิลปะวัฒนธรรมในชีวิตประจำวันของบุคคลและชุมชน

4. ให้รู้จักชื่นชม และซาบซึ้งในความงามของธรรมชาติคานทาง ๆ คือ สี เสียง รสชาติ ให้เป็นผู้มีความเจริญทางจินตนาการ

5. ให้รู้จักใช้ศิลปะเพื่อความเพลิดเพลิน ราบรื่น และผ่อนคลายอารมณ์ในเวลาว่างอันเป็นมูลฐานของการแสดงออกทางศิลปะและการตัดสินใจ

6. ให้รู้จักเลือกของศิลปะในการออกแบบ เลือกสี สะสม ตกแต่งและกลวิธีอื่น ๆ อันเป็นมูลฐานของการแสดงออกทางศิลปะและการตัดสินใจ

7. ให้รู้จักฟังเพลง ร้องเพลง ฟ้อนรำ ฟังและเล่นดนตรี พอสมควร

8. ให้รู้จักสำรวจหรือประเมินค่าของที่ทำขึ้นเอง หรือที่ผู้อื่นสร้างขึ้นและหาทางทำให้งานของตนมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

9. ให้รู้จักใช้ความรู้ทางศิลปะ เป็นเครื่องช่วยในการเรียนวิชาอื่น ๆ ตามหลักสูตร

10. ให้เด็กเรียนรู้และเข้าใจที่มาของศิลปะไทย และศิลปะที่เป็นของต่างประเทศ เค็ดเล็ก ๆ นั้นยอมพอใจที่จะแสดงความคิดของตนออกโดยไม่มีการสกัดกั้น เมื่อ

โตขึ้นถึงคอยศึกษาแบบแผนของศิลปะในภายหลัง คั้งนั้นครูจึงควรสอนศิลปศึกษาให้สอดคล้องกับพัฒนาการของเด็กดังกล่าวนั้น กล่าวคือในตอนต้นครูจักหาวัสดุต่างๆ เพื่อให้เด็กใช้สำหรับแสดงความคิดออกมาอย่างกว้างขวาง พร้อมทั้งแนะนำให้เด็กอธิบายงานทางศิลปะซึ่งตนแสดงออกมามากมาย เมื่อเด็กเติบโตพร้อมที่จะรับแบบแผนอันถูกต้องแล้ว ครูจึงสอนแบบแผนให้ในภายหลัง

การที่เด็กจะรู้สึกซาบซึ้งในรสของศิลปะได้นั้น ครูจะต้องสอนให้เด็กรู้จักประเมินผลงานที่ผลิตขึ้น โดยการร่วมกันพิจารณาถึงความงาม ความหมายและความมุ่งหมายของผลงานนั้นอย่างตรงไปตรงมามาก

อนึ่ง เพื่อส่งเสริมให้เด็กมีจินตนิสัยอันดี ครูควรส่งเสริมและปลูกฝังให้เด็กมีนิสัยในการประหยัด การเก็บรักษาความสะอาด ตลอดจนความเป็นระเบียบและสวยงาม

ศิลปะศึกษา

ประณปีที่ 1	ประณปีที่ 2
<p>การเขียนภาพและระบายสี</p> <p>ให้แสดงความคิดและความรู้สึกของคนโดยเสรีในการเขียนภาพ จากประสบการณ์ทางบ้านหรือทางโรงเรียน</p> <p>ในระบายสีโดยไม่ว่าของวางหรือใส่เครื่องมือช่วย เช่น ไซรอลค กินสอสี สีละเลงควายนิ้วมือ สีโปสเตอร์ สีฝุ่น อาจเขียนภาพแสดงท่าทางต่างๆ ของคนหรือสัตว์ โดยยังไม่คำนึงถึงให้เหมือนของจริง</p> <p style="text-align: center;">๗๑</p> <p>(กรมวิชาการ 2503 : 54)</p>	<p>การเขียนภาพและระบายสี</p> <p>ให้รู้จักแม่สีและใช้ทดลองผสมสี รุจิกสีอ่อนและสีแก่ รุจิกสังเกต และรับชมในสีต่าง ๆ</p> <p>ให้เขียนภาพเป็นเรื่องราวจากนิทานหรือจากประสบการณ์ของคนหรือเรื่องราวต่างๆ ที่สัมพันธ์กับวิชาอื่นในหลักสูตร และส่งเสริมทักษะในการเขียนภาพโดยเสรีให้กว้างขวางยิ่งขึ้น</p> <p style="text-align: center;">๗๑</p>

หลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521

หลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521 เป็นหลักสูตรที่สร้างขึ้นเพื่อแก้ไขจุดบกพร่องต่าง ๆ อันเกิดจากหลักสูตรประโยคประถมศึกษา พุทธศักราช 2503 โดยกำหนดให้เรียน 6 ปี และเป็นการศึกษาระดับบังคับ เนื้อหาวิชามีลักษณะผสมผสานกันมากขึ้น โดยรวมวิชาต่าง ๆ เข้าเป็นกลุ่มประสบการณ์ 4 กลุ่ม ศิลปะศึกษาอยู่ในกลุ่ม สร้างเสริมลักษณะนิสัย (ประกอบด้วยวิชาจริยศึกษา ศิลปะศึกษา ดนตรีและนาฏศิลป์ พลศึกษา และกิจกรรมสร้างนิสัย) เนื้อหาความรู้และกิจกรรมต่าง ๆ ที่ให้นักเรียนปฏิบัติเป็นรายบุคคลหรือหมู่คณะ มุ่งปลูกฝังคุณธรรม รสนิยม สุขภาพอนามัย และสร้างนิสัยอันดีงาม โดยมีโครงสร้างและเนื้อหากิจกรรมแบ่งเป็นช่วง ๆ ดังนี้

ตารางแสดง เนื้อหาวิชาศิลปะศึกษาในหลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521 ตามระดับชั้นต่าง ๆ

ลำดับ	เนื้อหา/กิจกรรม	ป.1-2	ป.3-4	ป.5-6
1.	การเขียนภาพและระบายสี	✓	✓	✓
2.	การปั้น	✓	✓	✓
3.	การพิมพ์	✓	✓	✓
4.	การออกแบบสร้างสรรค์จากวัสดุต่าง ๆ	✓	✓	✓
5.	การแกะสลัก		✓	✓
6.	งานสาน		✓	✓
7.	งานฉักทอ			✓
8.	การรู้คุณค่าทางศิลปะและความกลมกลืนระหว่างศิลปะ			✓

เครื่องหมาย ✓ หมายถึง มีเนื้อหานั้นในระดับชั้นนั้น (กรมวิชาการ 2521 : 249-253)

นอกจากนี้ยังมีเนื้อหาบางส่วนที่นำไปบูรณาการเข้ากับกลุ่มวิชาสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต จุดมุ่งหมายของหลักสูตรเน้นที่ตัวเด็กเป็นสำคัญ โดยมุ่งส่งเสริมการแสดงออกอย่างเสรีและส่งเสริมความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ รวมทั้งคำนึงถึงสุขภาพทางจิตของนักเรียนมากกว่าการฝึกฝนทักษะในทางศิลปะ ขอบเขตของกิจกรรมกว้างขวางให้นักเรียนได้ทดลองคิดและปฏิบัติงานจากวัสดุนานาชาติ หลักสูตรเป็นเพียงแม่บทหรือจุดหมายปลายทางหลักที่ครูจะต้องยึดไว้ เพื่อสร้างนักเรียนให้มีลักษณะตามที่ปรารถนา กระทรวงศึกษาธิการได้จัดทำแผนการสอนและคู่มือ ซึ่งให้รายละเอียดเพื่อให้ครูสามารถใช้เป็นแนวทางในการสอนได้ ครูสอนสามารถปรับปรุงแผนการสอนให้เหมาะกับท้องถิ่นและสภาพการณ์โดยเฉพาะเรื่องวัสดุอุปกรณ์ สำหรับเวลาเรียนกำหนดไว้คาบละ 20 นาที แต่ละเนื้อหาใช้เวลาต่างกันไป ครูสอนจะต้องแบ่งเองว่าจะใช้เวลาสอนเท่าไร

ตัวอย่างรายละเอียดในหลักสูตรวิชาศิลปศึกษา

จุดมุ่งหมายเฉพาะของวิชาศิลปศึกษาตามหลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521

1. ใฝ่มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์
2. ใฝ่สนใจและแสดงออกตามความถนัดและความสามารถของตน
3. ใฝ่มีจิตสำนึกในคุณค่าและประโยชน์ของศิลปะ ชรรวมชาติ สิ่งแวดล้อม
4. ใฝ่มีความสนุกสนานเพลิดเพลินและทำงานร่วมกับผู้อื่นได้
5. ใฝ่รู้จักนำศิลปะมาประยุกต์ให้เกิดคุณค่าและรสนิยมที่ดี

ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1-2

จุดประสงค์การเรียนรู้	ความคิดรวบยอด	เนื้อหา/กิจกรรม
<ol style="list-style-type: none"> 1. สนุกสนานเพลิดเพลินในการแสดงออกอย่างอิสระ 2. สังเกตสิ่งแวดล้อมและธรรมชาติที่ใกล้ตัวแล้วนำมาทดลองปฏิบัติจริงได้ 3. แสดงออกตามรูปแบบที่ตนเองถนัด <p style="text-align: center;">ฯลฯ</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. ศิลปะมีอยู่ทั่วไปในชีวิตประจำวัน 2. การเรียนศิลปศึกษาทำให้สนุกสนานเพลิดเพลิน 3. ทุกคนสามารถเรียนศิลปะได้ 4. ศิลปะเป็นสื่อความเข้าใจระหว่างมนุษย์ <p style="text-align: center;">ฯลฯ</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. การวาดภาพระบายสี <ol style="list-style-type: none"> 1.1 การลากเส้นตามความเคลื่อนไหวและการระบายอย่างง่าย ๆ 1.2 การรู้จักบังคับมือในการระบายสีให้เป็นไปตามสีลาจึงหะ <p style="text-align: center;">ฯลฯ</p>

(กระทรวงศึกษาธิการ 2521 : 308-309)

สรุป ความเป็นมาและความมุ่งหมายของหลักสูตรศิลปศึกษา พ.ศ.2435 ถึง พ.ศ.2521

ระยะแรกของการจัดการศึกษาระดับประถมศึกษา ตั้งแต่หลักสูตร พ.ศ.2435 ถึง พ.ศ.2452 ยังไม่มีการให้ความสำคัญของวิชาศิลปศึกษามากนัก หลักสูตร พ.ศ.2435 เรียกชื่อวิชานี้ว่า วิชากรเขียนรูปภาพ มีคำอธิบายสั้น ๆ หลักสูตรประถมศึกษาต่อมาอีก 2 ฉบับ มิได้จัดให้มีการเรียนการสอนวิชานี้ในระดับประถมศึกษา จนกระทั่งถึงหลักสูตร มุอศึกษา พ.ศ.2452 จึงปรากฏมีวิชาวาดเขียนอยู่ในหมวดวิชาศิลปะคู่กับวิชาขับร้อง มีคำอธิบายเกี่ยวกับเนื้อหา ความมุ่งหมาย และวิธีสอนอย่างกว้าง ๆ โดยมีได้เขียนแยกเป็นรายชั้นแต่เขียนรวมทั้งประโยค (3 ปี) ความมุ่งหมายของหลักสูตรวิชาศิลปศึกษาในช่วง

เวลานี้ มุ่งปลูกฝังนิสัยในการสังเกต การรักความสวยงาม การรักษาความสะอาด และความ
เป็นระเบียบเรียบร้อยในการทำงาน สิ่งที่เป็นผลพลอยได้ในการเรียนศิลปศึกษาคือ นักเรียนมี
ทักษะและมีฝีมือในการวาดภาพโดยสามารถวาดภาพสิ่งที่เห็น หรือวาดภาพได้ตามความต้องการ
ของตัวเอง

ในหลักสูตรประถมศึกษาตั้งแต่ พ.ศ.2454 ถึง พ.ศ.2480 นั้น วิชาทาง
ศิลปศึกษาแทบจะไม่มีเปลี่ยนแปลงเลย นับตั้งแต่ความมุ่งหมาย เนื้อหา กิจกรรม
วิธีการเรียนการสอน เนื่องจากการเขียนหลักสูตรในระยะหลัง ๆ เป็นการย่อเนื้อหา
ในหลักสูตร พ.ศ.2452 ให้สั้นลงเท่านั้น โดยที่จุดมุ่งหมายหลักยังคงเน้นการปลูกฝัง
นิสัยในการสังเกตพิจารณา รักและสนใจความสวยงามของธรรมชาติ ซึ่งจะเป็นสิ่งที่จะช่วยส่งเสริมให้
เด็กรักความสะอาด ความสวยงาม ความเป็นระเบียบเรียบร้อย สิ่งที่เปลี่ยนแปลงในช่วงนี้คือมีการจัด
ให้วิชาทางศิลปศึกษาเป็นวิชาสามัญที่บังคับเรียนทุกคน นับได้ว่าเริ่มมีแนวความคิดที่
ต่างออกไปจากเดิมและเริ่มให้ความสำคัญแก่วิชานี้

หลักสูตรประถมศึกษาตั้งแต่ พ.ศ.2491 ถึง พ.ศ.2521 แสดงให้เห็นการ
เปลี่ยนแปลงวิชาทางศิลปศึกษาจากหลักสูตรเดิมอย่างมากมาย แม้ว่าหลักสูตร พ.ศ.2491
จะมีความมุ่งหมายและวิธีสอนเขียนรวม ๆ กันทั้งประโยคไม่แยกเป็นรายชั้น แต่มีความ
มุ่งหมายที่แตกต่างไปจากเดิมอยู่ข้อหนึ่งว่า "เพื่อให้เกิดความเพลิดเพลิน" แสดงว่าเริ่ม
เห็นความสำคัญของศิลปะที่มีต่อจิตใจ นอกเหนือจากการปลูกฝังนิสัยในการสังเกต การ
รักความงาม การรักษาความสะอาดและความเป็นระเบียบเรียบร้อยในการทำงาน
ส่วนหลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2498 เป็นหลักสูตรที่นำแนวความคิดใหม่ ๆ ทางการศึกษา
เข้ามาใช้แต่เนื่องจากประกาศใช้ได้เพียง 5 เดือน ก็ยกเลิก หันกลับมาใช้หลักสูตร พ.ศ. 2491
ตามเดิม ทำให้ผลกระทบที่มีต่อวิชาศิลปศึกษามีไม่มากเท่าใดนัก ในปลายปี พ.ศ.2498
กระทรวงศึกษาธิการได้จัดตั้งคณะกรรมการชั้นชุดหนึ่งเพื่อปรับปรุงหลักสูตร และประกาศใช้
หลักสูตรใหม่ใน พ.ศ.2503 คือหลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2503 แบ่งเป็น 2
ระดับชั้น ได้แก่ ชั้นประถมศึกษาตอนต้นและประถมศึกษาตอนปลาย โดยใช้ชื่อวิชาทาง
ศิลปะว่า ศิลปศึกษา ซึ่งเน้นการสอนศิลปะในแนวใหม่ ที่เปิดโอกาสให้นักเรียนได้แสดง
ออกอย่างเสรีตามความคิด จินตนาการและประสบการณ์ มุ่งส่งเสริมความคิดริเริ่มสร้างสรรค์
มีการโยกศิลปะไปสู่การใช้ในชีวิตประจำวัน การเรียนการสอนก็คำนึงถึงสุขภาพจิตของเด็ก
มากกว่าการฝึกฝนทักษะในทางศิลปะ ขอบเขตของกิจกรรมกว้างขวางขึ้น มิได้จำกัดอยู่เพียง

การวาดเขียน หรือ ระบายสีน้ำเท่านั้น มีการปั้น การแกะสลัก และรวมศิลปะการดนตรี เข้าไว้ด้วย นอกจากนี้หลักสูตรยังให้รายละเอียดไว้ถึงความมุ่งหมาย วิธีการจัดการ เรียนการสอนและเนื้อหา โดยแยกตามระดับชั้นและรายวิชา ทั้งเปิดโอกาสให้ท้องถิ่น จัดทำประมวลการสอนเอง เพื่อปรับเนื้อหา วัสดุอุปกรณ์ให้เหมาะสมกับสภาพท้องถิ่น นับ ได้ว่าหลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2503 เป็นหลักสูตรที่นำแนวความคิดใหม่ ๆ เข้ามาใช้ใน วิชาศิลปศึกษามาก

หลังจากใช้หลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2503 มาจนถึง 14 ปี ใน พ.ศ. 2517 รัฐบาลได้จัดให้มีการปฏิรูปการศึกษา ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางการศึกษารั้งใหญ่ทั้ง ในระดับประถมศึกษา และมีธยมศึกษา พร้อมทั้งมีการประกาศใช้หลักสูตรประถมศึกษา ฉบับใหม่ ใน พ.ศ. 2521 ให้มีเวลาเรียน 6 ปี มีการจัดหมวดหมู่วิชาต่าง ๆ ใหม่หมด และนำแนวความคิดเรื่องการสอนโดยวิธีบูรณาการ เนื้อหาวิชาเข้าด้วยกันมาใช้ วิชาศิลปศึกษา จึงบูรณาการอยู่ในกลุ่มวิชาอื่น ๆ ด้วย และมีอีกส่วนหนึ่งที่จัดสอนเฉพาะศิลปศึกษา ความ มุ่งหมายของวิชาศิลปศึกษาในหลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521 คล้ายคลึงกับหลักสูตรประเม ศึกษาศึกษา พุทธศักราช 2503 แมว่าจะมีการคัดทอนให้สั้นลง และแยกวิชาดนตรีออกไปต่างหาก โดย เฉพาะความมุ่งหมายในเรื่องของการส่งเสริมการแสดงออกโดยเสรีของเด็ก การส่งเสริม ความคิดสร้างสรรค์ การนำความรู้ทางศิลปะไปใช้ในชีวิตประจำวัน การเสริมสร้างลักษณะนิสัยที่พึงประสงค์ให้แก่เด็ก ความมุ่งหมายที่เพิ่มเติมขึ้นคือ การฝึกฝนเด็กให้รู้จักการทำงาน ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างสนุกสนานและเพลิดเพลิน รวมทั้งมุ่งสร้างความสมดุลทางค่านิยมจิตใจ มากกว่าการเพ่งเล็งถึงเรื่องผลงาน ในหลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521 ที่เป็น หลักสูตรแม่บทใช้กันทั่วประเทศ ได้กำหนดเนื้อหา หลักการ และจุดมุ่งหมายของหลักสูตร ไว้กว้าง ๆ ส่วนรายละเอียดเรื่องการจัดจัดการเรียนการสอนนั้น กระทรวงศึกษาธิการได้ จัดทำคู่มือครูและแผนการสอน เพื่อช่วยให้ครูสามารถจัดกิจกรรมการเรียนการสอนได้สะดวก และสอดคล้องกับเนื้อหาและกิจกรรมตามโครงสร้างของหลักสูตร รวมทั้งตอบสนองต่อ จุดมุ่งหมายของหลักสูตรอีกด้วย สำหรับศิลปศึกษาเป็นวิชาหนึ่งในกลุ่ม สร้างเสริม ลักษณะนิสัย ทั้งนี้รายละเอียดต่าง ๆ ของวิชา จะอยู่ในหนังสือแผนการสอนกลุ่ม สร้างเสริมลักษณะนิสัย

ประมวลการสอนตั้งแต่ พ.ศ. 2465 ถึง พ.ศ. 2526

ประมวลการสอนเป็นเอกสารหลักสูตรที่สำคัญสำหรับครูผู้ควบคุมหลักสูตร เพราะประมวลการสอนประกอบด้วยรายละเอียดต่าง ๆ เช่น ความมุ่งหมาย เนื้อหา และข้อเสนอแนะในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน เป็นต้น ซึ่งครูสามารถนำรายละเอียดในประมวลการสอนซึ่งในบางระยะที่เรียกว่า คู่มือครู หรืออนุสารประกอบหลักสูตร หรือแผนการสอน มาประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมกับสภาพของแต่ละท้องถิ่น ประมวลการสอนวิชาศิลปะศึกษา เริ่มมีใช้ใน พ.ศ. ใด ไม่มีหลักฐานปรากฏเป็นที่แน่ชัด เท่าที่ผู้วิจัยรวบรวมได้ มีประมวลการสอนฉบับ พ.ศ. 2465 พ.ศ. 2475 พ.ศ. 2478 (เรียกคู่มือครู) พ.ศ. 2480 พ.ศ. 2493 พ.ศ. 2503 (เรียกอนุสารประกอบหลักสูตร) และ พ.ศ. 2521 (เรียกแผนการสอน)

ประมวลการสอน พ.ศ. 2465 มีชื่อเรียกว่า "ประมวลศึกษาพิเศษ ภาค 1 หัวข้อการสอนสำหรับประถมศึกษา" (กรมตำรา 2465 : หน้าปก) ประมวลการสอนนี้เขียนแยกเป็นข้อ ๆ ตามเนื้อหาและระดับชั้น เนื้อความเขียนปนกันไปทั้งวิธีสอน เนื้อหา และวัสดุอุปกรณ์ที่ต้องใช้ กังวลอย่างต่อไปนี้

วากเขียน
ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1

อัตราเวลาสอนสำหรับชายสี่ภาคละ 1 ชั่วโมง
สำหรับหญิงสี่ภาคละ 1 ชั่วโมง 15 นาที

1. ใ้ห้คัดวางขนาด 1 นิ้วฟุตบนกระดาษค่า เพื่อบรรจุแบบให้ดูถูกเป็นตัวอย่าง ถ้าจัดให้เด็กมีสมุดแบบฝึกหัดวากเขียนใดตัวทุกคน ก็ไม่ต้องเขียนบนกระดาษค่า
2. ใ้ให้เด็กนับของตารางบนกระดาษค่า หรือในแบบสมุดวากเขียนแล้วเขียนรูปลงบนกระดาษขนาด 1 นิ้วของตารางเหลืออยู่ภายในรูปเท่ากับแบบการเขียนใหญ่ไม่บรรจุหัดใด
3. การตีเส้นทองให้เรียบเสมอ และในที่บรรจุหมุดทองก็เส้นให้บรรจุกันพอดี

4. ให้เขียนรูปเส้นเคี้ยวอย่างง่าย ๆ เช่น รูปสี่เหลี่ยมจัตุรัส รูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า เป็นต้น
5. ให้เขียนรูปอย่างข้อ 4 แต่ให้มีเส้นเพิ่มขึ้นภายในรูป เช่น ให้มีเส้นระดับ แขนงครึ่งรูปบาง เส้นโค้งแขนงครึ่งรูปบาง และเส้นทะแยงมุม แขนงครึ่งรูปบาง เป็นต้น
6. ให้เขียนรูปเส้นเคี้ยวเป็นตาราง เช่น รูป 4 ตารางเหลี่ยม 6 ตารางเหลี่ยม 9 ตารางเหลี่ยม 16 ตารางเหลี่ยม เป็นต้น
7. ให้เขียนรูปเส้นเคี้ยวอย่างง่าย ๆ แต่ให้มีเส้นซับซ้อนขึ้น เช่น รูปขงต่างๆ ตารางการระบายลมเหนือประตู หน้าผา ลายแผนภูมิที่ก่อเป็นกำแพง และลายกะเบื้องที่ปูพื้น เป็นต้น
8. ให้เขียนรูปที่ตอกลงเป็นเหลี่ยมเป็นมุม เช่น รูปบันได รูปจั่ว รูปดาว และรูปตัวพยัญชนะ เป็นต้น
9. สอนตามแบบวาดเขียนชั้นประถมปีที่ 1 ของพระยาวรรวิทย์พิศาล หรือแบบอื่น ๆ ที่ยากง่ายพอเทียบกันได้ ซึ่งอนุญาตให้ใช้ในโรงเรียน (กรมตำรา 2465 : 29)

ประมวลการสอน พ.ศ. 2475 มีชื่อเรียกว่า "ประมวลศึกษาพิเศษ ภาค 1 หัวข้อการสอนสำหรับประถมศึกษา" (กรมวิชาการ 2475 : หน้าปก) ประมวลการสอนนี้มีรูปแบบการเขียน และเนื้อหารายละเอียดเหมือนกับประมวลการสอนฉบับ พ.ศ. 2465 ทุกประการ

คู่มือครู พ.ศ. 2478 ใ้คู่กับสมุดวาดเขียนเล่ม 1 จัดทำโดยกองวิชาการ กระทรวงธรรมการ การเขียนเนื้อหาภายในเป็นระบบ ประกอบด้วยความมุ่งหมายของวิชาวาดเขียน หลักการสอนทั่วไป วิธีการสอนเด็กตั้งแต่เริ่มเรียน เครื่องใช้ในการปฏิบัติกิจกรรม การประเมินผล และข้อเสนอแนะในการสอนอย่างละเอียด ใ้ประกอบกับสมุดวาดเขียนเล่ม 1 เป็นภาพ ๆ ไปตามลำดับ ในแต่ละแผนมีรายละเอียดดังตัวอย่างต่อไปนี้

ภาพที่ 1 ชงชาติ
ความมุ่งหมาย

ความมุ่งหมายในการให้เขียนชงชาติมีดังนี้

1. หักฉากเส้นตรงโดยไม้ทองไข เครื่องมือประกอบ (ฟรีแฮนด์)
2. หักความสูงจากของจริงและภาพตัวอย่าง
3. หักจงใจให้โน้มไปในการรักรักรัก ระกณะ ตลอดจนรักชาติ

เครื่องใช้

- ก. สำหรับครู ควรมีธงชาติอย่างใหญ่มีคำพร้อมติดไว้หน้าชั้น
ข. สำหรับนักเรียน คินสอ ยางลบ มีด

วิธีสอน

1. เล่าหรือดูภาพให้นักเรียนอธิบายเรื่องธงชาติมี 5 ริ้ว ทอดไปตามนอน ส่วนนอนยาวกว่าส่วนตั้ง ฯลฯ
2. เมื่อนักเรียนเข้าใจแล้วจึงให้ลงมือเขียนภาพ การวาดภาพให้นักเรียน วาดภาพตามร่างซึ่งปรากฏอยู่ทางคานขวา ใหญ่ตัวอย่างภาพทางคานซ้าย วิธี วาดให้ลากจากซ้ายไปขวา หรือจากบนลงล่างเสมอ

การติชม

ครูจะคอยคอยเดินตรวจตราในเวลาวาดภาพและให้คำแนะนำเมื่อเด็ก ติงผิด แต่ไม่ช่วยทำ ให้ เมื่อเสร็จแล้ว ของนักเรียนคนใดวาดได้สวยงาม เพื่อนให้ครูเอาไปอวดหน้าชั้น ของผู้ใดบกพร่องให้หรือบกพร่องให้ เขาใจ ณาพอจะแก้ไขได้ ก็ให้แก้ไขใหม่

หมายเหตุ อาจจะมีนักเรียนบางคนทำไม่แล้วเสร็จในเวลากำหนด ถ้า เรนนั้นยอมให้เอาไปทำต่อที่บ้านได้ และวันรุ่งขึ้นต้องเรียกตรวจ

(กระทรวงธรรมการ 2478 : 24-25)

ประมวลการสอนวาดเขียน พ.ศ. 2480 รูปแบบการเขียนยังคงคล้ายกับ ประมวลการสอนฉบับ พ.ศ. 2475 โดยเขียนเป็นข้อ ๆ รวมกันทั้งวิธีสอน เนื้อหา และวัสดุอุปกรณ์ ดังตัวอย่างต่อไปนี้

ประมวลการสอนวาดเขียน
ชั้นประถมศึกษา 1

อัตราเวลาสอนสัปดาห์ละ 1.00 ชั่วโมง

1. ให้เขียนรูปเส้นเคี้ยวอย่างง่าย ๆ เช่น รูปสี่เหลี่ยมจัตุรัส รูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า ในสมุดตารางหรือกระดาษเขียนหน้าตัดตารางไว้แล้ว
2. การเขียนใหม่ของตารางเหลือน้อยภายในรูปเท่ากับแบบ และยอมให้ใช้ไม้บรรทัดได้
3. การที่เส้นต้องให้เรียบเสมอ และในที่บรรจบมุมทุกมุม ต้องที่เส้นให้บรรจบกันพอดี
4. ต้องเขียนรูปเส้นเคี้ยว เช่น รูปสี่เหลี่ยมจัตุรัส รูปสี่เหลี่ยมผืนผ้าในสมุดตาราง แต่ให้เขียนเพิ่มขึ้นภายในรูป เช่น ใหม้เส้นระดับแบ่งครึ่งรูป เส้นตั้งแบ่งครึ่งรูป หรือ เส้นทะแยงมุมแบ่งครึ่งรูป เป็นต้น

5. ให้เขียนรูปเส้นเคียวเป็นตาราง เช่น รูป 4 ตารางเหลี่ยม
6 ตารางเหลี่ยม 9 ตารางเหลี่ยม 16 ตารางเหลี่ยม เป็นต้น
6. ให้เขียนรูปเส้นเคียวอย่างง่าย ๆ แต่ให้มีเส้นซับซ้อนขึ้น เช่น
รูปขงคาง ๆ ตารางทางระบายลมเหนือประตู เหนือฝา ลายแผนอิฐ
ทอกเป็นกำแพงหรือลายกะเบือซึ่งมีพื้น เป็นคน
7. ให้เขียนรูปที่ทองยอดเป็นเหลี่ยม เป็นมุม เช่นรูปบันได รูปจั่ว
รูปฝา หรือรูปทวยุทธชนะ เป็นต้น

หมายเหตุ

ในทำนองทำได้อีก ควรหัดให้ระบายสีแห้งและหัดสลับสีลงในรูปสี่เหลี่ยม
หรือลวดลายต่าง ๆ ที่ใคร่เขียนมาแล้ว หรือหัดให้เขียนรูปเหล่านั้นด้วย
เส้นคินสอดสีก็ได้

วิชาวากเขียน ควรให้นักเรียนหัดใช้สีแห้งหรือสีเคลือบตั้งแต่ต้นมือ
เพื่อให้นักเรียนโคซิคเส้นเขียน ๆ แฉง ๆ จะทำให้นักเรียนมีความรู้สึก
เพลิดเพลิน การเรียนต้องให้มัน่าใจอย่าง การเรียนจึงจะสนุกสนาน
ผู้เรียนจึงจะมีแก่ใจเรียน ปลูกฝังใจรักความสวยงามเสียแต่ต้นมือ
การเขียนควยคินสอดสี ก็คล้ายเขียนควยคินสอดค่านุเอง แต่หากเปลี่ยน
จากสีค้ำให้เป็นสีต่าง ๆ กันเท่านั้น เพื่อยังความร่าเริงให้แก่นักเรียน
ถ้าโรงเรียนใดที่นักเรียนจน ไม่สามารถซื้อสีได้ ก็ควรงอก แต่ในทำนอง
พอจะส่งเสริม ก็ควรส่งเสริม ไม้งอกเสียที่เคียว เช่นนี้จะเป็นการเรา
ให้นักเรียนชอบการเรียนวากเขียนยิ่งขึ้น

(กระทรวงธรรมการ 2480 : 117-118)

ประมวลการสอนฉบับ พ.ศ. 2493 การเขียนในประมวลการสอนฉบับนี้ยังคง
เขียนเป็นข้อ ๆ โดยแยกเป็นความมุ่งหมาย(ของหลักสูตร) รายการที่ต้องสอน แนว
การสอนที่ใช้ทั้งประโยคประถมศึกษา เนื้อหาแยกกล่าวเป็นรายชั้นไป แต่รวมกันทั้งปี
มิได้แยกเป็นรายชั่วโมง ตัวอย่างเช่น ประมวลการสอนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4

วากเขียน
ประถมศึกษาปีที่ 4

อัตราเวลาเรียน สัปดาห์ละ 1 ชั่วโมง

1. ผู้กัทให้เขียนภาพเกี่ยวกับ ทิวทัศน์ ธรรมชาติ คน สัตว์ ผลไม้ และสิ่งของ
เครื่องใช้ต่าง ๆ ที่ใกล้ชิดพบเห็นอยู่เสมอ
2. ครูเล่าเรื่องให้ฟัง แล้วให้นักเรียนเขียนภาพอย่างย่อประกอบเรื่อง

3. ให้นักเรียนเขียนนิทานของตนเองขึ้น แล้ววาดภาพง่าย ๆ ประกอบเรื่อง
4. ผูกหัดให้เขียนภาพจากความจำ หรือตามแต่ที่จะชอบเขียน หรือภาพใดๆ ที่ประทับใจนักเรียนอันใดมาจากการที่ครูปาไปเที่ยวชมสถานที่ต่าง ๆ
5. ผูกหัดให้เขียนประกอบภาพธรรมชาติที่เขียนให้ใกล้เคียงความจริง
6. ผูกหัดให้เขียนภาพต่าง ๆ ในหลายของจริงยิ่งขึ้น

(กระทรวงศึกษาธิการ 2493 : 166)

อนุสารประกอบหลักสูตรพุทธศักราช 2503 ในระยะที่ใช้หลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2503 มีการเปลี่ยนแปลงนโยบายการทำประมวลการสอน เพื่อช่วยเหลือครู โดย กรมวิชาการเป็นผู้จัดทำอนุสารประกอบหลักสูตรขึ้น สำหรับเป็นแนวทางให้ส่วนภูมิภาคเป็นผู้จัดทำประมวลการสอนใหม่ให้เหมาะสมกับความต้องการของท้องถิ่น อนุสารประกอบวิชา ศิลปศึกษามี 2 ชุด ชุดที่ 1 ใช้ประกอบหลักสูตรชั้นประถมศึกษาตอนต้น (ชั้นประถมศึกษา ปีที่ 1 ถึง 4) แบ่งเป็นหลายอันคืบตามเนื้อหาวิชา ได้แก่ การเขียนภาพและระบายสี ศิลปปฏิบัติ ชักรองและคนตรี ส่วนชุดที่ 2 เป็นอนุสารใช้ประกอบหลักสูตรประโยคประถมศึกษาตอนปลาย (ชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 ถึง 7) แบ่งเป็นหลายอันคืบเช่นเดียวกัน ได้แก่ การเขียนภาพและระบายสี ชักรองและคนตรี เนื้อหาภายในเล่มเป็นการเสนอแนะเนื้อหา กิจกรรมและวิธีสอนต่าง ๆ รวมทั้งแนวทางในการวัดและประเมินผล โดยใช้การเขียน แบบความเรียง ให้เนื้อหาและความรู้ไว้รวม ๆ ทั้งประโยคประถมศึกษาตอนต้นและ ตอนปลาย มิได้แยกรายละเอียดให้เป็นรายชั้น ดังตัวอย่างต่อไปนี้

วิธีสอนการเขียนภาพ

ตามธรรมชาติเด็กเป็นผู้ที่ชอบขีดเขียน ชอบจับคลำ และชอบของที่มี สีสวย ๆ งาม ๆ โดยเฉพาะที่ชอบอย่างยิ่งคือ การขยำขยี้ของเหลว ๆ เละ ๆ เช่น ดินโคลน เป็นต้น ฉะนั้นการสอนเด็กในวัยนี้ในชั้นแรกนอก จากการจับดินสอหรือพู่กันซึ่งไม่คอยฉีกดินนั้นแล้ว ควรสอนให้เด็กไคร้จุก และเล่นคลุกคลีกับสี สลับกับการสอนเขียนด้วยดินสอและชอล์ค ทั้งนี้จะ ทำให้เด็กเกิดอารมณ์สนุกสนานตามความต้องการของเขา ไม่ทำให้เบื่อ เพราะพอใจที่ไคร้ระบายความนึกคิดออกมา

(กรมวิชาการ 2504 : 16-17)

แผนการสอนตามหลักสูตร พุทธศักราช 2521 เมื่อเริ่มมีการประกาศใช้ หลักสูตร
ประถมศึกษา พุทธศักราช 2521 กระทรวงศึกษาธิการได้จัดทำเอกสารหลักสูตรชั้นหลายเล่ม
เพื่อชี้แจงให้ครูเข้าใจหลักสูตรโคคี่ขึ้น สำหรับวิชาศิลปศึกษาก็มีเอกสารหลักสูตรที่
เรียกว่าแผนการสอนกลุ่มสร้างเสริมลักษณะนิสัย ซึ่งรวมวิชาต่าง ๆ ในกลุ่มไว้ใน
เล่มเดียวกัน แต่เขียนแยกเป็นรายวิชา และจัดทำขึ้นชั้นละ 1 เล่ม ตั้งแต่ชั้นประถม
ศึกษาปีที่ 1 ถึง 6 โดยแบ่งเนื้อหาออกตามหลักสูตร ในแผนการสอนมีรายละเอียด
คือ เรื่องที่จะสอน เวลาที่ใช้ จุดประสงค์ในการสอน วัสดุอุปกรณ์ การจัดกิจกรรม
การสอนและการวัดผล ซึ่งรายละเอียดเหล่านี้มิได้บังคับว่าครูผู้สอนจะต้องทำตาม
ครูผู้สอนทุกท่านสามารถเลือกและปรับปรุงให้เหมาะสมกับสภาพของท้องถิ่นได้ ยกเว้น
แต่จุดประสงค์ของการเรียนและความคิดรวบยอดที่ครูผู้สอนทุกคนจะต้องตั้งใจว่าจะทำ
ให้ได้ เพื่อให้บรรลุตามความมุ่งหมายของหลักสูตร นับได้ว่าแผนการสอนนี้เป็นเอกสารที่
ให้รายละเอียดในการดำเนินการสอนมากกว่าประมวลการสอนใด ๆ ที่เคยมีมา ถึง
ตัวอย่างแผนการสอนต่อไปนี้

ชั้นประถมศึกษาปีที่ 2

แผนการสอนที่ 8 การปั้นรูปอิสระ(ปั้นรูปนางอาย 2 คาบ)
ความคิดรวบยอด

งานปั้นให้ความรู้สึกแก่ผู้พบเห็นและให้ความเพลิดเพลิน

จุดประสงค์

1. เลือกดินหรือสิ่งที่แทนดินมาปั้นเป็นรูปต่าง ๆ ได้
2. นำดินมาปั้น ม้วนจับบนแทนดินหรือวัสดุอื่น ๆ ได้
3. ตกแต่งรูปปั้นให้สวยงาม และตั้งชื่อรูปปั้นได้
4. อธิบายผลงานแลกเปลี่ยนความรู้สึกระหว่างเพื่อน ๆ ได้

คุณสมบัติที่ต้องการเน้น

- ความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ ความสะดวก ความตั้งใจในการทำงาน
- ความรับผิดชอบ

เนื้อหา

1. วิธีปั้น
2. การตกแต่ง

กิจกรรม

1. ทบทวนความรู้เดิมเกี่ยวกับการปฏิบัติงานในเรื่องการปั้นที่เคยเรียนมาแล้วเพื่อให้นักเรียนมีความเข้าใจมากขึ้น จะใคร่ปรับปรุงการทำงานในตอนต่อไป

2. อภิปรายการปั้นรูปต่าง ๆ เช่น การปั้นรูปแบบอิสระโดยวางรูปทัศนียภาพ ทัศนคติ คลึงดิน เป็นรูปต่าง ๆ ตามความต้องการของผู้ปั้น แล้วร่วมกันสรุปเพื่อเป็นแนวปฏิบัติ จากการอภิปรายนี้ครู-นักเรียนได้สรุปแนวความคิดเกี่ยวกับการปั้นในเรื่องนี้ไว้ว่า

การปั้นรูปอิสระ หมายถึง การปั้นที่ลดส่วนละเอียดของรูปแบบออกให้เหลือเพียงโครงสร้างเล็กน้อยเท่านั้น

ฯลฯ

(กระทรวงศึกษาธิการ 2525 : 139)

สรุป ความเป็นมาของประมวลการสอนระหว่าง พ.ศ.2465 ถึง พ.ศ. 2526

ประมวลการสอนที่กระทรวงศึกษาธิการจัดทำขึ้นมีรวม 7 แบบด้วยกัน คือ แบบที่จัดทำใน พ.ศ.2465 พ.ศ.2475 พ.ศ.2478 (เรียกคู่มือครู) พ.ศ. 2480 พ.ศ. 2493 พ.ศ.2503 (เรียกอนุสารประกอบหลักสูตร) และ พ.ศ.2521 (เรียกแผนการสอน) มีความแตกต่างกันในเรื่องวิธีเขียน คือประมวลการสอนฉบับ พ.ศ.2465 และ พ.ศ.2475 (เหมือนกันแทบทุกตัวอักษร) มีรายละเอียดค่อนข้างน้อย เขียนเป็นข้อ ๆ ปนกันไปทั้งเนื้อหาและวิธีสอน ใช้ร่วมกันตลอดทั้งประโยคประถมศึกษา (ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 ถึง 4) คู่มือครู พ.ศ.2478 เป็นคู่มือที่ใช้ประกอบกับสมุดวากเขียนเล่มที่ 1 คู่มือครูนี้ให้รายละเอียดมาก ครูสามารถนำไปปฏิบัติได้ทันที ประมวลการสอนฉบับ พ.ศ.2480 ยังคงคล้ายกับฉบับ พ.ศ.2475 แต่เพิ่มรายละเอียดเกี่ยวกับการสอนมากขึ้น เช่นเกี่ยวกับประมวลการสอน พ.ศ.2493 ยังคงเขียนเป็นข้อ ๆ แต่มีการแยกเนื้อหาตามระดับชั้น ส่วนอนุสารประกอบหลักสูตร พุทธศักราช 2503 มีรายละเอียดค่อนข้างมากกว่าประมวลการสอนฉบับอื่น ๆ ที่กล่าวมา โดยจัดทำขึ้น 2 ชุด สำหรับประโยคประถมศึกษาตอนต้น (ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 ถึง 4) และประโยคประถมศึกษาตอนปลาย (ชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 ถึง 7) สำหรับแผนการสอนตามหลักสูตร พุทธศักราช 2521 มีรูปแบบการเขียนและเนื้อหาสาระต่างออกไปจากประมวลการสอนที่เคยมีมาก่อนและให้รายละเอียด

มากพอที่ครูสามารถนำไปใช้ไ้ทันทีและมีให้ทุกชั้น ๆ ละ 1 เล่ม

ประมวลการสอนที่กล่าวมาแล้วทั้งหมดนี้ ไม่ว่าจะมื่อเรียกว่าอย่างไรก็ตาม ล้วนมีความมุ่งหมายเพื่อเป็นแนวทางให้ผู้ใ้หลักสูตรนำไปปฏิบัติ โดยเฉพาะประมวลการสอน ของหลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2503 และ 2521 เปิดโอกาสให้ครูผู้สอนสามารถ ปรับปรุงและเลือกใ้ให้เหมาะสมกับท้องถิ่นของตน เพื่อให้บรรลุตามความมุ่งหมายของหลักสูตร

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย